

Verbonden in Christus

Verbonden in Christus

Ds. K.H. de Groot

Buijten & Schipperheijn *Motief* – Amsterdam

De Bijbelteksten in deze uitgave zijn ontleend aan de Nieuwe Bijbelvertaling © Nederlands Bijbelgenootschap 2004, tenzij anders aangegeven.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

© 2018 K.H. de Groot

Vormgeving Buijten & Schipperheijn – Amsterdam

Omslag: Mozaïek van Christus Pantokrator, kathedraal-basiliek van Cefalu, Sicilië, Zuid-Italië.

ISBN 978-94-6369-015-7

Inhoud

Woord vooraf 7

Hoofdstuk 1 De betekenis van het Hebreeuwse woord 9

Hoofdstuk 2 Oudoosterse verbonden 15

Hoofdstuk 3 Het wezen van het verbond 22

Hoofdstuk 4 Verbondsgeschiedenis 35

Hoofdstuk 5 Het verbond met de aartsvaders 42

A Het 'verbond' met Adam 42

B Het 'verbond' met Noach 44

C Het verbond met Abraham 46

Hoofdstuk 6 Op weg naar de Sinai 50

Hoofdstuk 7 Het verbond van de Sinai 58

Hoofdstuk 8 In het beloofde land 67

Hoofdstuk 9 Terug in het beloofde land 75

Hoofdstuk 10 De profeten en het verbond 78

A Hosea 78

B Amos 80

C Micha 81

D Sefanja 83

E Zacharia 84

F Maleachi 84

G Jesaja 86

H Jeremia 88

I Ezechiël 93

Hoofdstuk 11 De Psalmen en het verbond 95

Hoofdstuk 12 Spreuken en het verbond 99

Hoofdstuk 13 Op de grens van het oude naar het nieuwe verbond 102

Hoofdstuk 14 Jezus en Gods volk 106

Hoofdstuk 15 Petrus en Gods volk 113

Hoofdstuk 16	Paulus en Gods volk	118
Hoofdstuk 17	In Christus zijn en blijven	133
Hoofdstuk 18	Hebreeën en het verbond	141
Hoofdstuk 19	Het nieuwe verbond	145
Hoofdstuk 20	De voltooiing van het verbond	152
Hoofdstuk 21	De God van het verbond	156
	A God de Vader	157
	B Christus de Zoon	160
	C De heilige Geest	164
Hoofdstuk 22	Verschillende gedachten over het verbond	168
	A De evangelische beweging en het verbond	168
	B De plaats van het Joodse volk	173
Nawoord		181
Noten		182

Woord vooraf

De titel van dit boek vraagt wel enige verduidelijking. *Verbonden in Christus* is een titel met een dubbele bodem. Het gaat om Gods verbond zoals dat ons in de Bijbel wordt getekend. Het zijn twee verbonden die echter één onlosmakelijk geheel vormen. Het ene is het Oude Testament zoals het eerste en grootste deel van de Bijbel heet, maar beter zouden we kunnen spreken over het oude verbond. Helaas is de term ‘testament’ zo ingeburgerd dat we die niet meer kwijtraken. Het andere is het Nieuwe Testament of nieuwe verbond. Oud en nieuw verbond vormen één geheel.

Komt dat alleen omdat ze samen één boek vormen? Zo is het de regel, al wordt het Oude en Nieuwe Testament soms ook wel apart uitgegeven. De genoemde eenheid ligt in het feit dat ze beide spreken over de ene God of beter gezegd: omdat hijzelf in beide spreekt. Het is zijn ene Woord.

Waarom moet het ‘in Christus’ er dan bij? Omdat het in beide om en over hem gaat. Maar er is meer. Het woord ‘verbond’ wordt hier eerst gebruikt als een zelfstandig naamwoord (de beide verbonden), maar het is daarna ook bedoeld als een werkwoord. Wij zijn verbonden in Christus, verbonden met en opgenomen in hem. Tussen hem en Gods kinderen bestaat de nauwste, intiemste verbondenheid. Dat heb ik in deze titel tot uitdrukking willen brengen.

Het is waar dat er verschil is tussen het oude en nieuwe verbond. We kunnen zeggen dat het oude is overgegaan in het nieuwe. Het nieuwe verbond is, zoals we zullen zien, het vernieuwde oude verbond. Het wezen daarvan gaat mee naar het nieuwe. Verder vind je ook veel van het oude verbond in het nieuwe terug, maar hun eenheid is bovenal gelegen in Christus.

Ik wil dit boek opdragen aan mijn overleden vrouw Marry. Zij heeft me erg gestimuleerd om dit boek te schrijven. Ze heeft de voltooiing daarvan helaas niet kunnen meemaken. Verder dank ik mijn

VERBONDEN IN CHRISTUS

oudste kleindochter Esther de Groot voor het uittypen van de tekst. Tenslotte hoop ik dat dit boek mag bijdragen tot een beter inzicht in Gods verbond en een steeds meer daaruit leven.

De betekenis van het Hebreeuwse woord

In de Bijbel vinden we vaak het woord ‘verbond’. In het Oude Testament welgeteld 286 keer en in het Nieuwe 27 keer. Opvallend is dat grote verschil. Het lijkt er veel op dat het verbond zich bijna helemaal beperkt tot het Oude Testament. Het Nieuwe zou dan niet die verbondslijn volgen. We zullen zien dat het juist wel het geval is. De ene lijn van Gods verbond verbindt juist het Oude en het Nieuwe Testament.

Nu is er over de vertaling van het Hebreeuwse woord nogal iets te doen. Dat woord *berieth* kan heel verschillend weergegeven worden. De vertaling ‘verbond’ dekt al te vaak de lading niet. Sommigen willen het dan ook anders uitdrukken. Ze menen dat het wijst op een beschikking. We staan er waarschijnlijk niet meer bij stil dat wij spreken van het Oude Testament en het Nieuwe Testament en niet van het oude en nieuwe verbond. Een testament is de laatste wilsbeschikking die iemand maakt. Nu gaat het bij *berieth* niet om de laatste wil van iemand in zijn testament, maar het woord ‘beschikking’ wordt daardoor wel naar voren gebracht.

Het is vooral Kutsch geweest die dat heeft gedaan. In een artikel over ‘verbond’ in een gezaghebbend theologisch woordenboek neemt hij het op voor deze weergave.¹ Wij gaan nu niet zijn argumenten aanstippen. Lang niet alle Bijbeldeskundigen zijn het met hem eens. De Jong erkent dat “de Bijbel het verbond ook wel kan voorstellen als een eenzijdige beschikking van de Here God”. Het is “waar dat het initiatief tot een verbond tussen God en mens in de Bijbel altijd bij de eerste ligt”, bij God. Maar de Heer bedoelt steeds een relatie van wederkerigheid te stichten.²

Vriezen wijst eveneens deze weergave (beschikking) af. Hij ziet hierin een oude tegenstelling naar voren komen, die tussen Lutheranen en Calvinisten eeuwenlang min of meer verborgen heeft bestaan. Het gaat hierbij om de verhouding tussen God als Heer en de mens als schepsel, die absoluut niet wederkerig zou zijn. Daarmee zou de mens nog iets kunnen bijdragen aan zijn redding, doordat hij van zijn kant instemt met het sluiten van het verbond. Vriezen wijst er ook op dat Kutsch te weinig aandacht besteedt aan de overeenkomsten met de oudoosterse verbondsteksten. Zie daarvoor hoofdstuk 2. Tenslotte doet hij tekort aan de gemeenschapsgedachte van het Oude Testament.³ Daar zullen we later nader op ingaan, want dat is een heel belangrijk thema.

Ook al wijzen we dan de gedachten van Kutsch af, we staan nog wel voor de vraag hoe wij het Hebreeuwse woord moeten weergeven. De vertaling ‘verbond’ is te kort door de bocht, volgens velen. Eichrodt heeft erop gewezen dat wij die vertaling ‘verbond’ moeten zien als een *Notbehelf*. Hij bedoelt daarmee dat je de vertaling ‘verbond’ wel kunt aanvaarden, maar bij gebrek aan beter.⁴

Hoek en Verboom hebben hun boek over het verbond de titel *Eeuwige vriendschap* meegegeven. Ze verklaren deze aanduiding niet verder.⁵ Het lijkt mij minder geschikt het verbond te zien als een vriendschapsrelatie. Het gaat niet op voor de oudoosterse wereld waarin vriendschap zoals wij die kennen weinig gevonden wordt. De onderlinge verbindingen liggen daar anders en worden door andere voorstellingen bepaald. Volk, stam, clan en familie beheersen daar alles. Verder lezen we nergens in het Oude Testament dat daar vriendschap bestaat tussen de Heer en de mensen. Abraham mag dan een heel sterke band met de Heer hebben, maar Gods vriend wordt hij slechts één keer genoemd, tenminste in de vertaling. In Jesaja 41:8 staat: “Maar jou, Israël, mijn dienaar, Jakob, die ik uitgekozen heb, nakomeling van Abraham, mijn vriend”. Letterlijk staat er: mijn geliefde. Zo zal het bedoeld zijn, al wijst de Hebreeuwse vorm op het actieve ‘mijn liefhebbende’. Koole geeft het weer als “die mij liefhad, dat is: mijn liefhebber”⁶.

Nu zitten we nog steeds met de vraag hoe we het Hebreeuwse woord moeten weergeven. De term ‘verbond’ is zo ingeburgerd dat het het meest voor de hand ligt om die te gebruiken. Wel kunnen we proberen de draagwijdte van dit woord na te gaan. Daarmee bedoel ik, in welke verbanden het gebruikt wordt. Het is een algemeen aanvaard principe dat woorden hun betekenis krijgen door het gebruik. Beslissend is de context, waarin ze een plaats hebben.

Het woord ‘verbond’ kan gebruikt worden voor zaken die wel met het verbond te maken hebben, maar ze zijn niet zelf het verbond, al worden ze zo genoemd. Deze min of meer raadselachtige woorden hebben zonder meer een toelichting nodig. Een duidelijk voorbeeld is Exodus 31:16. Daar wordt van de sabbat gezegd, dat deze zal zijn als een altoosdurend verbond (NBG51). De NBV heeft hier: “deze zal zijn een teken van een eeuwig verbond”. Dat is wel de bedoeling, dat het een teken is, maar het staat er niet letterlijk.

In Exodus 19:5 gaat het over het bewaren van het verbond. Dat houdt in: het zich houden aan de regels van het verbond. Hetzelfde vinden we in Deuteronomium 4, vlak voor de tien geboden. Daar staat (Deut. 4:13): “En Hij maakte u het verbond bekend, dat Hij u gebod te houden, de Tien Woorden” (NBG51). De NBV geeft het als volgt weer: “Hij maakte de regels van het verbond bekend”. Alweer: dat staat er niet letterlijk. Deze gang van zaken komen we geregeld tegen. Dat laat zien dat het woord ‘verbond’ een hele reeks van betekenissen kan hebben. Het verbindende is dat het steeds met het verbond zelf te maken heeft.

De Vuyst schrijft: *berieith* is een begrip met vele aspecten en is erg complex in betekenis. Toch is er een eenheid in alle verscheidenheid. Het gaat steeds om het element van de wederzijdse verhouding, met alle rechten en plichten die het voor de bondgenoten meebrengt.⁷ Dezelfde gedachte vinden we bij Holwerda. Hij zegt ook dat *berieith* een complex begrip is dat alle afzonderlijke aspecten van wat wij de verbondsbeschikking noemen kan aanduiden. Hij vervolgt: “als complex begrip kan het beurtelings de betekenis hebben van belofte, verplichting, bepaling, eed, etc. Maar hier komen al deze bete-

kenissen samen en worden ze bijeengehouden door ‘verbond’⁸.

Met andere woorden: ze hebben alle direct te maken met het verbond. Daar maken ze deel van uit. Nu zitten we nog steeds met de vraag hoe wij *berieeth* moeten vertalen. Het bleek dat de weergave ‘verbond’ de lading niet dekt. We moeten er rekening mee houden dat het woord fungeerde in de volksgemeenschap van Israël. Alle nadruk moet hierbij vallen op gemeenschap. Wij kunnen ons niet zonder meer voorstellen wat dat inhoudt, omdat wij in een heel andere maatschappij leven. Toch was er vroeger een structuur die veel leek op die in Israël. Ik bedoel de zogenaamde nabuurschap. Buren leefden in alles met elkaar mee en hielpen elkaar als er nood was. Sinds de verstedelijking (en de opkomst van het individualisme) is dat radicaal veranderd. We kunnen dat betreuren, maar dat is nu eenmaal de realiteit.

In Israël lag dat heel anders. Elke Israëliet maakte deel uit van het volk als geheel. Tegelijk behoorde hij bij een van de twaalf stammen. Die werden gevormd door clans, grote families die dezelfde streek bewoonden. Tenslotte had je het ‘huis van de vader’ zoals het werd genoemd. Dat was de familie op zijn smalst. Die bestond uit mensen die door bloedverwantschap en gemeenschappelijke behuizing verbonden waren.⁹ Over het algemeen bevond de clan zich in het dorp, terwijl het huis van de vader op het vaderlijk erfdeel was. Zo woonden verschillende geslachten samen: vaders, kinderen, kleinkinderen en soms zelfs het vierde geslacht.

We vinden het terug in de sanctie bij het tweede gebod in Deuteronomium 5:9: “die de ongerechtigheid der vaders bezoek aan de kinderen en aan het derde en aan het vierde geslacht van hen die Mij haten” (NBG51). De NBV geeft het anders weer: “Voor de schuld van de ouders laat ik de kinderen boeten, en ook het derde geslacht en het vierde, wanneer ze mij haten”. Dat betrof niet zonder meer heel het nageslacht. Het ging om hen ‘die mij haten’, die in de zonden van de vaders verder gingen. Daarbij zette men het voortbestaan van heel het geslacht op het spel. Dit kon des te eerder gebeuren, omdat men dichtbij elkaar woonde.¹⁰

We mogen zeggen: alles is het verbond. Al moeten we er meteen bij zeggen: het verbond is niet alles. In de Bijbel komen ook andere belangrijke thema's naar voren die evenzo het leven omspannen. Maar bij het verbond is dat wel heel duidelijk. Dat is ook begrijpelijk, want de band tussen de Heer en zijn volk omvat heel het leven. Zijn geboden raken alle terreinen daarvan: huwelijk en gezin, omgang met de naasten, het maatschappelijk leven in al zijn facetten. Het betrof het zaaien: geen twee soorten zaad op dezelfde akker. De oogst van de eerstelingen moest voor de Heer bestemd worden. Het gewas aan de rand van de akker moesten ze laten staan voor de armen (Deut. 24:19, 23:25). Dat is slechts een bloemlezing uit al de genoemde facetten.

Het heeft allemaal te maken met het verbond. Dat is als het ware de omheining rond heel het leven. De bedoeling is dat het leven op deze manier goed zou worden, omdat het beantwoordt aan het doel dat de Heer gesteld had. Hij wilde een volk dat gelukkig was, dat in volle harmonie en vrede zou leven. Daardoor zou het een voorbeeld worden voor de andere volken. Zij zouden er jaloers naar kijken (Deut. 4:6-8). Deze gemeenschapsgedachte ligt steeds op de achtergrond. Zo kunnen wij het verbond omschrijven als 'gemeenschapsband'.¹¹ Die band of verbondenheid beheerst heel het leven. Die is zo vanzelfsprekend dat het niet steeds apart genoemd hoefde te worden. Een enkele keer komt het min of meer terloops naar voren.

Zo zegt David tegen Saul als hij diens leven gespaard heeft: "Maar als u door mensen bent opgestookt, moge de HEER ze dan vervloeken omdat ze mij uit Gods eigen land verdrijven" (1 Sam. 26:19). De NBG₅₁ vertaling blijft dichterbij de Hebreeuwse tekst en vertaalt die als volgt: "omdat zij mij thans verwijderd houden van de gemeenschap met het erfdeel des HEREN". We vinden het ook in Psalm 42 waar de dichter terugdenkt aan vroeger, hoe hij meeliep in een dichte stoet en optrok naar het huis van God, een feestende menigte. Dat mist hij erg. Wij treffen het eveneens aan in Psalm 106:4 en 5, waar de dichter zichzelf helemaal opgenomen weet in Gods volk en vreugde vindt in de vreugde van dat volk. Dat zijn enkele voorbeelden. We

VERBONDEN IN CHRISTUS

zouden nog wel meer kunnen noemen, maar dat is niet nodig. Het vloeit zonder meer voort uit heel het leven binnen het verbond.

Als mensen zo op elkaar betrokken zijn, als ze de regels van het verbond volgen, dan is dat heilzaam voor heel de maatschappij. Het menselijk bestaan valt dan niet uiteen in een aantal fragmenten, maar het vormt één geheel. Dat vindt zijn uitdrukking in het bekende woord *sjalom*. Meestal wordt het vertaald met 'vrede', maar het omvat veel meer dan het afwezig zijn van oorlog. Het is de genoemde situatie van heelheid. Dat betekent het woord ook letterlijk. Dat is de bedoeling van de Heer: vrede op aarde, te beginnen onder zijn volk. Daarin komt dan al iets aan het licht van het komende rijk van God. Daar zal het pas ten volle en in alle opzichten vrede zijn.